

УДК 161.201.3:2-184.3-426]:322
DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2026.27.6>

Юрій КІРУШОК, асп.
ORCID ID: 0009-0000-5782-6899
e-mail: kirushok@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СПІВВІДНОШЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ: РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Вступ. Наголошено, що релігійна ідентичність виступає важливим фактором у формуванні колективних ідентичностей, зокрема національної та цивілізаційної. В умовах глобалізації та світових інтеграційних процесів виникає потреба в детальному вивченні співвідношення релігійної ідентичності з цивілізаційною, визначенні підходів до їх тлумачень та з'ясування характеру їх взаємодії.

Методи. Застосовано методи теоретичного аналізу, синтезу, індукції, дедукції, компаративний метод та метод узагальнення.

Результати. Аргументовано, що релігійна ідентичність та цивілізаційна ідентичність є важливими категоріями для розуміння впливу релігії у соціально-культурних процесах. Релігійна ідентичність є багатовимірним ціннісно-утворювальним феноменом, який є чинником у становленні та розвитку цивілізаційної ідентичності, навіть у секуляризованих суспільствах. В українському контексті задекларовано зближення з європейським співтовариством, тому важливе подальше вивчення ролі релігійних ідентичностей у прийнятті європейської цивілізаційної ідентичності.

Висновки. Обґрунтовано, що релігійна ідентичність є важливим складником цивілізаційної ідентичності, яка формує ціннісні орієнтири. Вона може забезпечувати культурну та історичну тяглість та інтегрує індивідуальні вірування у ширший цивілізаційний наратив та виміри.

Ключові слова: релігія, ідентичність, релігійна ідентичність, колективна ідентичність, цивілізаційна ідентичність, європейська ідентичність, релігійна безпека.

Вступ

Доволі просте запитання "Хто ти?", поставлене пересічній людині, є водночас досить глибинним і може викликати широкий спектр ідентифікаторів. Потенційні варіанти відповіді включають ім'я чи прізвище, стать, професію, особисті характеристики чи вподобання. Окрім виключно індивідуального виміру самоідентифікації, співрозмовник(-ця) неминуче серед перших зазначить колективні ідентифікатори, які вказують на належність до якоїсь спільноти – соціальної, культурної, релігійної чи цивілізаційної. Розмаїття можливих самоідентифікацій, поєднання та накладання різних ідентичностей в одній особистості роблять проблему ідентичності предметом особливої уваги в сучасному суспільному дискурсі, політичних дискусіях, а також у сфері соціальних та гуманітарних наук, зокрема й академічного релігієзнавства. Особливим типом самоідентифікації, що пов'язаний з глибинними переживаннями, особистими віруваннями та переконаннями, є релігійна ідентичність. Релігійна ідентичність, яка характеризується відданістю певній системі цінностей, символів, міфів та норм поведінки, виступає важливим чинником у процесі становлення й розвитку інших форм колективної ідентичності, як-от національної чи цивілізаційної. У контексті глобалізації, а також інших інтеграційних процесів, наприклад євроінтеграції, гостро постає питання детального вивчення співвідношення релігійної ідентичності з іншими видами колективної ідентичності, що виходять за національні чи етнічні рамки.

Методи

У статті застосовуються методи теоретичного аналізу (для осмислення наявних підходів до визначення релігійної та цивілізаційної ідентичності), синтезу (для поєднання різних концепцій релігійної та цивілізаційної ідентичності), індукції (використовується для розгляду конкретних прикладів застосування категорій та виявів ідентичностей у різних контекстах, що дозволяє на основі окремих фактів та ситуацій здійснити перехід до більш узагальнених положень про закономірності формування релігійної та цивілізаційної ідентичності),

дедукції (щоб перевірити, як загальні теорії та моделі співвідносяться з конкретними історичними фактами), компаративний метод (використовується для зіставлення релігійної, цивілізаційної та інших форм ідентичності з визначенням спільних рис та відмінностей) та метод узагальнення (для систематизації результатів дослідження і формування висновків про закономірності співвідношення релігійної та цивілізаційної ідентичностей).

Метою дослідження є дати уточнення поняттям релігійної та цивілізаційної ідентичності та з'ясувати їх співвідношення з погляду релігієзнавчого підходу. Для досягнення цієї дослідницької мети виконано такі завдання: проаналізувати та представити різні підходи до визначення понять релігійної та цивілізаційної ідентичностей; з'ясувати співвідношення та взаємовплив цих феноменів в релігієзнавчій перспективі.

Результати

Питання ідентичності, як особистої, так і колективної, залишається у фарватері соціогуманітарних наук. Теоретичні основи вивчення феномену ідентичності заклав ще в середині ХХ століття Е. Еріксон, який визначив вісім етапів психосоціального розвитку, стверджуючи, що особиста ідентичність формується у підлітковому віці, і визначальну роль у цьому відіграє ідеологія, що може, наприклад, бути сформована завдяки релігії (Erickson, 1993).

В українському академічному релігієзнавстві питання релігійної ідентичності у взаємозв'язку з національною ідентичністю, релігійною політикою та релігійною безпекою привертало увагу багатьох дослідників, серед яких варто виокремити напрацювання О. Предко, Є. Харьковченка, А. Колодного, А. Арістової, Л. Филипович, В. Титаренко, О. Горкуші, О. Сагана, М. Козловця, В. Єленського, К. Якуніної, І. Клімук, І. Папаяні, С. Здіорука та інших. Ґрунтовним дослідженням особливостей та різних аспектів поняття релігійної ідентичності є колективна монографія "Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних виявах". У монографії деталізовано різні аспекти релігійної ідентичності, визначено співвідношення феноменів релігійної та конфесійної ідентичності, запропоновано систематизацію ідентичностей сучасного українського

© Кірушок Юрій, 2026

вірною, а також проаналізовано етноконфесійну та релігійну ідентичність на прикладі основних конфесій та релігійних течій України (Колодний та ін., 2021).

Більшість із зазначених досліджень зосереджуються на поясненні феномену релігійної ідентичності, висвітленні теоретичних основ цього поняття, а також вивченні діяльності церков і громад у їх взаємозв'язку із національною ідентичністю, процесами формування цінностей та демократизації. Водночас попри наявність значної кількості праць щодо релігійної ідентичності в Україні, за нашою оцінкою, залишається недостатньо вивченим прикладний вимір релігійної ідентичності в контексті глобалізаційних процесів, цивілізаційного вибору українського суспільства, зокрема європейського курсу розвитку, що передбачає засвоєння та адаптацію європейських цінностей та відповідної колективної ідентичності. Тому ми пропонуємо вийти за межі розгляду релігійної ідентичності виключно з погляду її взаємозв'язку з національною ідентичністю та порушити питання про те, чи прийнятним із теоретико-методологічної перспективи буде використання поняття "цивілізаційна ідентичність" або ж "європейська цивілізаційна ідентичність", які можуть дозволити осмислити релігійну ідентичність як складову частину ширших культурно-ціннісних та цивілізаційних процесів.

Спочатку пропонуємо розглянути основні підходи до визначення поняття релігійної ідентичності. Хоч існує розмаїття дефініцій цієї категорії, їх можна звести до кількох, найбільш узагальнених. Отже, в українському академічному релігієзнавстві релігійну ідентичність часто трактують як категорію релігійної свідомості, що маніфестується в належності до релігійних цінностей та ідей і належності до релігійної течії та спільноти; ключовою характеристикою релігійної ідентичності є при цьому віра та визнання наявності надприродного (Колодний та ін., 2021, с. 21–22). У формуванні релігійної ідентичності через накопичення смислів та ціннісних орієнтирів провідну роль мають релігійні почуття, адже вони є фактором будування сенсожиттєвої позиції людини (Борейко та ін., 2021, с. 82). Цей підхід робить основний акцент на проактивній ролі особистості в конструванні та виборі ідентичності. Водночас релігійна ідентичність не є виключно наслідком індивідуального вибору, а й залежить від зовнішніх впливів. Тому цей феномен також розглядають як поліфункціональний та полірівневий, зорієнтований на створення системи цінностей, що вибудовуються самостійно або ж пропонуються конфесією, і відображаються у релігійних практиках особистості (Филипович, 2016, с. 49).

Роль інституцій у становленні релігійної свідомості відзначається у галузі соціології релігії. Наприклад, американська соціологиня релігії Н. Аммерман пропонує розглядати релігійну ідентичність як динамічний процес, у якому релігійні ідеї, інституції та досвід формують наративи релігійного характеру, що дозволяють дати відповідь на запитання "хто ми є?" чи "хто є я?" (Ammerman, 2003, р. 215). Цей підхід до визначення релігійної ідентичності нагадує, що релігійна ідентичність не є сталим конструктом особистості, а може розвиватися та накладатися з іншими типами ідентичності, постійно оновлюючись через проживання людиною різноманітних життєвих досвідів. Тому Н. Аммерман закликає до вивчення цього феномену в динаміці, звертаючи увагу на повсякденні практики та діяльність людей, у які вплітаються релігійні контексти та наративи.

Підсумовуючи різноманітні тлумачення релігійної ідентичності, ми пропонуємо визначати релігійну ідентич-

ність як особливий тип самоідентифікації особистості, що виявляється у відчутті належності до певної релігії, асоціації з визначеними релігійними практиками, цінностями, віруваннями та належністю до спільноти чи громади, яка поділяє схожі переконання та знання. Релігійна ідентичність відіграє важливу роль у формуванні ціннісної структури особистості, може визначати поведінкові установки особи та групи людей і впливати на соціокультурну сферу та формування різних видів колективної ідентичності.

Британський соціолог А. Сміт обґрунтував, що організована релігія є однією з основ у формуванні етнічної групи, а також національної ідентичності, оскільки і міфи походження етнічних груп, і релігійні міфи тісно пов'язані; етнічна група – це колектив індивідів, що мають спільну назву, міф походження, спільні історію та культуру, а також асоціацію з визначеною територією та відчуття солідарності (Smith, 1988/1998, pp. 21–29, p. 35). Відповідно, в деяких випадках провести межу між релігійним та етнічним може бути досить непросто. Можна погодитися з аргументами про те, що релігія історично відіграла роль у етно- чи націєтворенні. Однак у контексті процесів секуляризації постає логічне питання, чи справді в сучасному світі релігія має вплив на соціокультурну сферу та колективні форми ідентичності.

Це питання резонує з концепцією "де-приватизації релігії", яку запропонував на противагу секуляризаційній теорії ХХ століття соціолог релігії Х. Казанова. Він висуває тезу про взаємопов'язаність "секулярних" та "християнських" культурних ідентичностей. Х. Казанова зазначає, що релігія залишається впливовим "подразником" у процесах європейської інтеграції (у широкому значенні цього терміна – зближення та консолідації країн європейського співтовариства), наводячи приклад того, яким викликом стали дискусії офіційно "секулярної" Європи щодо можливого включення до ЄС мусульманської Туреччини (Casanova, 2006, р. 74). Ці спостереження дозволяють резюмувати, що, хоч рівень релігійності в європейському середовищі відчутно знижується, релігійна ідентичність, у цьому випадку – християнська, безпосередньо впливає на соціокультурні й політичні процеси.

Таким чином, є підстави вважати, що релігійна ідентичність не обмежується впливом на рівнях етнічному, культурному чи національному. Натомість релігійна ідентичність також інтегрується і в "цивілізаційну ідентичність". Повернення термінів "цивілізація" та "цивілізаційна ідентичність" у науковий дискурс пов'язують з гіпотезою зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона, який подав класифікацію цивілізацій – наднаціональних груп людей зі спільними мовою, історією, релігією, традицією та інституціями; відмінності між цивілізаціями він називав причиною майбутніх конфліктів ХХІ століття, при цьому одна з чільних ролей в цих конфліктах відводиться релігійному чиннику (Huntington, 1993). Цивілізаційна модель С. Гантінгтона неодноразово критикувалася іншими дослідниками, зокрема через дещо грубий поділ на цивілізації, який не враховує внутрішніх нюансів, гібридності та змінності запропонованих цивілізацій. Ми погоджуємося, що розподіл на цивілізації має свої недоліки, наприклад, у питанні демаркації меж цивілізацій. Зокрема, С. Гантінгтон Європу ототожнює з католицькою та протестантською традицією, тоді як Східна Європа та Росія віднесені до "православної цивілізації". У контексті європейської інтеграції "православних" країн та російської війни проти України можна піддавати сумніву запропоновану класифікацію та навіть її відпо-

відність реальності. Водночас ми вважаємо категорії "цивілізації" та "цивілізаційної ідентичності" корисними в методологічному плані, адже вони дозволяють описати реальність існування спільних зв'язків у спільнот над-національного рівня.

Автори колективної монографії "Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність" трактують цивілізаційну ідентичність як сукупність уявлень людини, суспільства, нації щодо належності до визначеної культурно-цивілізаційної спільноти, об'єднаної певними цінностями та підтримуваної відповідними політичними та соціальними інститутами (Рафальський та ін., 2022, с. 30). При цьому дослідники вирізняють "цивілізаційну ідентичність українського народу", що є різновидом регіональної ідентичності й тісно переплітається з європейською ідентичністю (Рафальський та ін., 2022, с. 23). На нашу думку, виокремлюючи "цивілізаційну ідентичність українського народу", дослідники вказують на можливий гібридний характер ідентичності, що може поєднувати риси різних цивілізацій.

О. Горкуша зазначає, що для "цивілізаційної" ідентичності важливим є історіографічний маркер – послідовність історичного перебігу, дискурс його інтерпретації, знакові історичні постаті та події, що відіграють у певному історіографічному плинні ключову роль" (Горкуша, 2021, с. 39). Загалом із цією думкою можна погодитися, але з деякими уточненнями. Зазвичай цивілізаційна ідентичність спирається на історичну пам'ять, позаяк вона формується через уявлення спільноти про її минуле, витоки, етапи розвитку, культурні та політичні традиції. Історіографія, конструюючи цивілізаційні наративи, презентує те, як історики описують події, які акценти обирають, які постаті подають як символічні, що впливає на самосприйняття цивілізації. Вони стають "точками кристалізації", через які спільнота вибудовує своє уявлення про місце в історії та світовому контексті. Проте цивілізаційна ідентичність ширша, ніж історіографія, оскільки її визначають також релігійні традиції, культурні коди, мова, правові та моральні системи, типи соціальної організації. Тому й вважаємо, що історіографічний маркер є важливим, але недостатнім ідентифікатором цивілізаційної ідентичності. Історіографічний дискурс завжди певною мірою конструйований. Вибір основних подій і персонажів є результатом ідеологічних, політичних або культурних контекстів. Тож використовувати його як єдиний критерій було б методологічно звуженим. Адже цивілізаційна ідентичність може переживати трансформації, не пов'язані з історіографією. Наприклад, модернізація, глобалізація, релігійні реформи здатні суттєво змінювати ідентичність, не змінюючи при цьому історичних схем. Отже, погодитися з позицією О. Горкуші можна частково, позаяк історіографічні маркери справді мають вагомe значення для формування цивілізаційної ідентичності, але вони не вичерпують усього її змісту.

Зважаючи на динамічний характер ідентичності, доречним є питання, чи можна зараз говорити про європейську цивілізаційну ідентичність та чи справді релігійна ідентичність, визначена як один з ключових факторів цивілізаційного поділу, продовжує бути важливим чинником. Про вплив релігійної ідентичності на формування спільної європейської ідентичності зазначають Б. Нельсен та Д. Гут. Вони зауважують, що однією з ключових умов для успішності європейського співтовариства є формування європейської ідентичності. Аналізуючи доробки інших дослідників та спираючись на результати соціологічних досліджень, автори роблять спостереження, що католики є більш схильними виявляти "європейську"

ідентичність, тоді як протестанти та інші християни, зокрема і православні, трохи менш схильні до прийняття такої форми ідентифікації, ставлячи натомість у пріоритет національну ідентичність (Nelsen, & Guth, 2023).

Результати досліджень підкреслюють, що в цьому контексті постає необхідність глибокого дослідження питання взаємовпливу релігійної ідентичності на цивілізаційну ідентичність. Важливо верифікувати, чи справді релігійна ідентичність, сформована під значним впливом православної та східно-католицької традиції, може мати слабку асоціацію з європейською цивілізаційною ідентичністю порівняно з католицькою чи протестантською. Це особливо важливо також з огляду на процес інтеграції України до Європейського співтовариства, де питання співвідношення релігійної та цивілізаційної ідентичності набуває не лише культурного, але й політичного значення.

Співвідношення релігійної ідентичності та цивілізаційної ідентичності корелюється з релігійною безпекою, яка виявляється на кількох рівнях. Особистісний включає світоглядні пріоритети, ціннісні орієнтири та релігійні традиції. Міжособистісний охоплює стосунки всередині конфесії та між різними релігійними групами, а також взаємодію зі світськими інституціями. Інституційний передбачає співпрацю з державними органами, сім'єю та громадськими об'єднаннями. Державно-правовий рівень регламентується законами та нормативними документами для запобігання зловживанням релігією (Predko, & Predko, 2024, р. 71). Слушно є думка української науковиці О. Предко (Предко, 2020, с. 94–95), яка виступає методологічним орієнтиром для нашого дослідження. Вона наголошує, що релігійна безпека тісно пов'язана з етнокультурним контекстом і водночас має специфіку функціонування на рівні центральних та регіональних структур. Якщо враховувати ці особливості під час розроблювання концепцій і стратегій релігійної безпеки, спрямованих на інтеграцію різних етнічних і конфесійних спільнот, то це сприятиме зміцненню національної ідентичності, почуття належності до рідної землі та загальної безпеки України (Предко, 2020, с. 95). Релігійна безпека, пов'язана з етнокультурним контекстом і адаптована до специфіки центральних та регіональних структур, виступає механізмом інтеграції культурних, релігійних і національних компонентів суспільства. Забезпечення такої безпеки сприяє формуванню національної ідентичності через відчуття належності до конкретної території та спільноти, а водночас підтримує цивілізаційну ідентичність, відтворюючи спільні культурні та моральні орієнтири, що визначають цивілізаційний характер українського суспільства. Тобто національна ідентичність реалізується через конкретні етнічні та релігійні практики; натомість цивілізаційна ідентичність забезпечує цілісність і спільні цивілізаційні орієнтири, а релігійна безпека стає інструментом гармонізації цих двох рівнів ідентичності.

Дискусія і висновки

Взаємозв'язок релігійної та цивілізаційної ідентичності виявляється у тому, що релігія є не лише духовним феноменом індивіда, а й важливим маркером культурної та цивілізаційної належності суспільства. Вона формує моральні орієнтири, соціальні норми та колективні цінності, які інтегрують індивідуальні практики в ширший цивілізаційний контекст. Релігійна ідентичність як чинник культурної стабільності забезпечує збереження історичних традицій, обрядів і духовних символів, що визначають специфіку певної цивілізаційної спільноти. Водночас вона слугує засобом підтримки соціальної згурто-

ваності та колективної самосвідомості. Релігійна ідентичність є складником цивілізаційної ідентичності, а релігійна безпека виступає її умовою та гарантією. Захист релігійних прав і свобод забезпечує збереження культурної цілісності цивілізаційного середовища. Іншими словами, релігійна безпека – це фундамент, на якому будується стійка цивілізаційна та релігійна ідентичність. В умовах глобалізаційних процесів та міжкультурних контактів релігійна ідентичність стає критерієм самоусвідомлення і способом підтримки культурної автономії та самобутності, уможливаючи відтворення цивілізаційних цінностей та адаптуючи до зовнішніх викликів, забезпечуючи глибинне усвідомлення сенсу буття, визначаючи цінності та моральні орієнтири, які формують індивідуальну життєву стратегію. У складі цивілізаційної ідентичності релігійний складник виконує роль маркера культурної та моральної цілісності суспільства. Вона інтегрує індивідуальні вірування у ширший цивілізаційний наратив, забезпечуючи історичну тяглість, культурну автономію та спільні орієнтири розвитку. Отже, релігійна ідентичність як складова частина цивілізаційної ідентичності поєднує особистісні духовні практики з колективними цінностями, забезпечує збереження культурної спадщини, формує моральні та соціальні орієнтири, а також слугує джерелом психологічної стабільності та сенсу існування. Вона виступає ключовим елементом цілісності цивілізаційного простору, визначаючи спосіб існування як окремої людини, так і спільноти. Перспективи дослідження проблеми співвідношення релігійної та цивілізаційної ідентичності зводяться до того, що осмислення взаємозв'язку релігійної ідентичності та цивілізаційної ідентичності відкриває нові перспективи для аналізу культурних, соціальних та духовних процесів, що визначають сучасну цивілізаційну самобутність України та світу загалом.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Борейко, Ю. Г., Вергелес, К. М., Виговський, Л. А., Гаврилюк, Т. В., Гудима, І. П., Майданевич, Л. О., Нестерова, М. І., Предко, В. В., Предко, Д. С., Предко, О. І., Туренко, В. Е., & Харьковщенко, С. А. (2021). *Безпека, релігія, церква в сучасному суспільстві* (К. М. Вергелес & О. І. Предко, Ред.). ФОП Кушнір Ю. В. <https://dspace.vnmu.edu.ua/handle/123456789/5650>
- Горкуша О. (2021). Релігійна, конфесійна та церковна ідентичності в їх співвідношенні. У А. Колодний, Л. Филипович, А. Арістова, *Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних виявах: український контекст*. УАР. https://ure-online.info/wp-content/uploads/2021/11/re_l_ident.pdf
- Колодний, А., Филипович, Л., Арістова, А., Горкуша, О., Титаренко, В., Ярмаусь, С., о. Іван Шевців, Филипович, Г., Саган, О., Яроцький, П., Недавнія, О., Базик, Д., Сморгжевська, О., Панчук, І., Спіс, О., Грушева, Т., Тищенко, А., Козловський, І., & Шевченко, В. (2021). *Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних виявах: український контекст*. УАР. https://ure-online.info/wp-content/uploads/2021/11/re_l_ident.pdf
- Предко, О. І. (2020). Методологічні аспекти релігійної безпеки. *Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*, 2(16), 94–95. <https://doi.org/10.17721/sophia.2020.16>
- Рафальський, О., Калакура, Я., Калакура, О., Юрій, М. (2022). *Цивілізаційна ідентичність українства: Історія і сучасність*. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. <https://surl.it/isegrn>
- Филипович, Л. (2016). Релігійні ідентичності в Україні: Постановка проблеми. *Українське релігієзнавство*, 80, 47–52. https://uars.info/prints/ur/2016_80.pdf
- Ammerman, N. T. (2003). Religious identity and religious institutions. In M. Dillon (Ed.), *Handbook of the sociology of religion* (pp. 207–224). Cambridge University Press.
- Casanova, J. (2006). Religion, European Secular Identities, and European Integration. In T. A. Byrnes & P. J. Katzenstein (Eds.), *Religion in an Expanding Europe* (pp. 65–92). Cambridge University Press. <https://berkeleycenter.georgetown.edu/publications/religion-european-secular-identities-and-european-integration>
- Erikson, E. H. (1993). *Young man Luther: A study in psychoanalysis and history*. WW Norton & Company.
- Huntington, S. P. (1993). The clash of civilizations. *Foreign Affairs*, 72(3), 22–49. <https://doi.org/10.2307/20045621>
- Nelsen, B. F., & Guth, J. L. (2023). Confessional cultures and European identity: Religion, ideology, and economics. *Religions*, 14(2), Article 271. <https://doi.org/10.3390/rel14020271>
- Predko, O., Predko, D. (2024). Religious Security: Its Essence and Main Factors (Ukrainian Context). *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(3), Article 5. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2516>
- Smith, A. (1998). *The Ethnic Origins of Nations*. Blackwell Publishing. (Original work published 1988).
- References**
- Ammerman, N. T. (2003). Religious identity and religious institutions. In M. Dillon (Ed.), *Handbook of the sociology of religion* (pp. 207–224). Cambridge University Press.
- Boreiko, Yu. H., Vergeles, K. M., Vyhovskiy, L. A., Havryliuk, T. V., Hudyma, I. P., Maidanevych, L. O., Nesterova, M. I., Predko, V. V., Predko, D. Ye., Predko, O. I., Turenko, V. E., & Kharkovshchenko, Ye. A. (2021). *Security, religion, and church in modern society*. (K. M. Vergeles & O. I. Predko, Eds.). Kushnir Yu. V. [in Ukrainian]. <https://dspace.vnmu.edu.ua/handle/123456789/5650>
- Casanova, J. (2006). Religion, European Secular Identities, and European Integration. In T. A. Byrnes & P. J. Katzenstein (Eds.), *Religion in an Expanding Europe* (pp. 65–92). Cambridge University Press. <https://surl.it/fvogwj>
- Erikson, E. H. (1993). *Young man Luther: A study in psychoanalysis and history*. WW Norton & Company.
- Flypovych, L. (2016). Religious identities in Ukraine: Problem statement. *Ukrainian Religious Studies*, 80, 47–52 [in Ukrainian]. https://uars.info/prints/ur/2016_80.pdf
- Horkusha, O. (2021). Religious, confessional, and church identities in their interrelation. In A. Kolodnyi, L. Flypovych, & A. Aristova (Eds.), *Religious identities in their essence and confessional manifestations: Ukrainian context* (pp. 39–43). UAR. [in Ukrainian]. https://ure-online.info/wp-content/uploads/2021/11/re_l_ident.pdf
- Huntington, S. P. (1993). The clash of civilizations. *Foreign Affairs*, 72(3), 22–49. <https://doi.org/10.2307/20045621>
- Kolodny, A., Filipovych, L., Aristova, A., Gorkusha, O., Tytarenko, V., Yarmus, S., Fr. Ivan Shevtsiv, Filipovych, G., Sagan, O., Yarotsky, P., Nedavnya, O., Bazik, D., Smorzhevskya, O., Panchuk, I., Spis, O., Hrusheva, T., Tyshchenko, A., Kozlovsky, I., & Shevchenko, V. (2021). *Religious identities in their essence and confessional manifestations: Ukrainian context*. UAR [in Ukrainian]. https://ure-online.info/wp-content/uploads/2021/11/re_l_ident.pdf
- Nelsen, B. F., & Guth, J. L. (2023). Confessional cultures and European identity: Religion, ideology, and economics. *Religions*, 14(2), Article 271. <https://doi.org/10.3390/rel14020271>
- Predko, O. I. (2020). Methodological aspects of religious security. *Sophia. Humanitarian-Religious Studies Bulletin*, 2(16), 94–95 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/sophia.2020.16>
- Predko, O., Predko, D. (2024). Religious Security: Its Essence and Main Factors (Ukrainian Context). *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(3), Article 5. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2516>
- Rafalskyi, O., Kalakura, Ya., Kalakura, O., & Yurii, M. (2022). *Civilizational identity of Ukrainians: History and modernity*. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian]. <https://piend.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/Tsyvilizatsijna-identychnist-ukrainstva.pdf>
- Smith, A. (1998). *The Ethnic Origins of Nations*. Blackwell Publishing. (Original work published 1988).

Отримано редакцією журналу / Received: 08.09.25
Прорецензовано / Revised: 17.09.25
Схвалено до друку / Accepted: 11.10.25

Yuriy KIRUSHOK, PhD Student
ORCID ID: 0009-0000-5782-6899
e-mail: kirushok@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE INTERPLAY OF RELIGIOUS AND CIVILIZATIONAL IDENTITIES: A RELIGIOUS STUDIES ANALYSIS

B a c k g r o u n d . *Religious identity is a factor in the formation of collective identities, in particular national and civilizational identities. In the context of globalization and world integration processes, there is a need A detailed study of the relationship between religious identity and civilizational identity, determining approaches to their interpretations, and clarifying the nature of their interaction.*

M e t h o d s . *This article employs the methods of theoretical analysis, synthesis, induction, deduction, comparative method, and generalization method.*

R e s u l t s . *Religious identity and civilizational identity are important categories for understanding the influence of religion in socio-cultural processes. Religious identity is a multidimensional value-creating phenomenon that is a factor in the formation and development of civilizational identity, even in secularized societies. In the Ukrainian context of declared rapprochement with the European community, further study of the role of religious identities in the adoption of a European civilizational identity is becomes especially pertinent.*

C o n c l u s i o n s . *Identity is an important component of civilizational identity, which shapes value orientations. It can provide cultural and historical continuity and integrate individual beliefs into a broader civilizational narrative and dimensions.*

K e y w o r d s : *religion, identity, religious identity, collective identity, civilizational identity, European identity, religious security.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.